
ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალურ ბიუროში 2014 წლის 5 ნოემბერს გამართული საჯარო დისკუსია თემაზე:

„შრომის კულტურა და რელიგიური დისკურსი საქართველოს სხვადასხვა თემში“

ძირითადი მომხსენებლები:

იაგო კაჭკაჭიშვილი - სოციოლოგი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

გაგა ნიჟარაძე - ფსიქოლოგი, თავისუფალი უნივერსიტეტის პროფესორი

ბექა მინდიაშვილი - თეოლოგი, სახალხო დამცველთან არსებული ტოლერანტობის ცენტრის ხელმძღვანელი

თამარ ცხადაძე - ფილოსოფოსი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

მოდერატორი:

ირინა ხანთაძე, კონსულტაციისა და ტრენინგის ცენტრის აღმასრულებელი დირექტორი

ირინა ხანთაძე - მოგესალმებით. სასიამოვნოა, რომ ასეთი დამაბული დღის წესრიგის დროს მაინც გამოეხმაურეთ ფონდის მოწვევას და მობრძანდით. დღეს ჩვენი თემაა ჩემი აზრით ძალიან საინტერესო კვლევის პრეზენტაცია. კვლევა ერთი წლის წინ დასრულდა, მაგრამ მისი ჩატარების იდეა გაცილებით ადრე გაჩნდა. ის უკავშირდება ძალიან კონკრეტულ პრაქტიკულ გამოწვევებს. როდესაც ჩვენი ორგანიზაცია, „კონსულტაციისა და ტრენინგის ცენტრი“, სათემო მობილიზაციის პროექტებზე მუშაობდა, ყოველდღიურად ვაკვირდებოდით სხვადასხვა თემებში, სოფლებში, თუ როგორი რთული იყო ადამიანების მობილიზაცია, თემის შეკვრა, მათი ერთი მიზნის ირგვლივ გაერთიანება, მაშინაც კი, როდესაც ეს მიზანი მათთვის მნიშვნელოვანი საყოფაცხოვრებო საკითხის გადაჭრას უნდა შეხებოდა. გაგვიჩნდა სურვილი, უფრო კარგად გაგვეგო, როგორ მუშაობს ეს მექანიზმი, რა ხდება, როდესაც ადამიანები ვერ ან არ თანამშრომლობენ ერთმანეთთან, როგორია მათი დამოკიდებულება ისეთი საკითხის მიმართ, როგორც არის ერთიანი მიდგომა ერთობლივი პრობლემების გადაჭრისაკენ, რაც ერთობლივ შრომას უკავშირდება.

ამავე დროს ძალიან კარგად დავინახეთ, რომ სხვადასხვა სოფლებში, თემებში ეკლესიის გავლენის მატების ფონზე ადამიანები დარაზმულად დადიან ეკლესიებში წირვაზე, ასევე კარგად შეუძლიათ განახორციელონ მოძღვრის ესა თუ ის მითითება და გაჩნდა კითხვა, რაშია საქმე? რა მექანიზმი მოქმედებს ამ შემთხვევაში? გაგვიჩნდა სურვილი, უფრო კვალიფიციურად ჩავრეულიყავით და ამ საკითხებით დაგვეინტერესებინა მეცნიერები, მკვლევრები. სწორედ მაშინ დავუკავშირდით იმ ჯგუფს, რომელმაც შემდგომში ეს კვლევა ჩაატარა.

დღეს გვაქვს შესაძლებლობა ეს კვლევა განვიხილოთ მის ავტორებთან და რეცენზენტებთან ერთად და მოვისმინოთ, რა დასკვნების გაკეთება შეგვიძლია იმასთან დაკავშირებით, თუ რა გავლენა აქვს რელიგიას შრომის კულტურაზე და ეს ყველაფერი რა გავლენას შეიძლება ახდენდეს საზოგადოების განვითარებაზე. რა დასკვნების გამოტანა შეუძლია ჩვენსაირ ორგანიზაციებს, რომლებიც სხვადასხვა განვითარების ინტერვენციებს ახორციელებს თემში, ან ორგანიზაციებს, სხვადასხვა საგანმანათლებლო ინიციატივით. ვფიქრობ, რომ ასეთ კვლევებს ძალიან კარგი პრაქტიკული გამოყენებაც შეიძლება ჰქონდეს.

ძალიან მიხარია, რომ დღეს უკვე შეგვიძლია შედეგებზე მსჯელობა. კვლევის ავტორებისგან მოვისმინეთ ორ მცირე პრეზენტაციას. იაგო კაჭკაჭიშვილი არის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი და ამ კვლევის ავტორი, გაგა ნიჟარაძე გახლავთ თავისუფალი უნივერსიტეტის პროფესორი და ასევე ამ კვლევითი ჯგუფის წევრი. მოგვიანებით მოვისმინეთ რეცენზიებს ბექა მინდიაშვილისგან, რომელიც არის სახალხო დამცველთან არსებული ტოლერანტობის ცენტრის ხელმძღვანელი და თამარ ცხადაძისგან, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორისგან. რეცენზიების მოსმენის შემდეგ გავხსნით დისკუსიას და შეგეძლებათ კითხვების დასმა.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - მოგესალმებით. მცირე შესავალს გავაკეთებ მეთოდოლოგიასთან დაკავშირებით. სასიამოვნოა, რომ ჩვენი კვლევის შედეგად ორ ენაზე გამოცემული წიგნის პრეზენტაცია ასეთ კარგ გარემოში, ასეთ კარგ აუდიტორიაში და ასეთ კარგ ინსტიტუციაში იმართება. დიდი მადლობა ბიოლის ფონდს, რომ უყოყმანოდ გამოთქვა სურვილი დაეთმო ჩვენთვის ეს სივრცე, რაც ჩვენთვის დიდი პატივია.

მოგეხსენებათ, რომ ორგანიზაცია ASCN კვლევით გრანტებს აძლევს მეცნიერებს. ჩვენც მივიღეთ ორწლიანი გრანტი და შესაძლებლობა მოგვეცა განგვეხორციელებინა იდეა, რომელიც აქამდე დიდი ხნით ადრე არსებობდა. თუმცა სხვადასხვა მიზეზების გამო საკმაოდ რთული აღმოჩნდა ამ კვლევით პროექტზე მუშაობა. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ ეს არის გამოუკვლეველი საკითხი, დამწყებები ვიყავით და არ გვქონდა კვლევა, რომელიც მიმართულებას ან ორიენტაციას მოგვცემდა ქართულ სინამდვილეში არსებული ტენდენციების აღსაწერად. გარდა ამისა თავად ინფორმაციის მოპოვების პროცესი იყო ძალიან რთული, იმიტომ რომ ჩვენი ამოცანა იყო მივსულიყავით რელიგიური თემების ისეთ წარმომადგენლებთან, რომლებიც მოჩვენებითად მორწმუნეები კი არ არიან, არამედ არსებითად მორწმუნეები, რაც რთული აღმოჩნდა. ვიდრე მათთან სიღრმისეულ ინტერვიუებს ჩავატარებდით ან მოვიწვევდით ჯგუფურ დისკუსიასა და ფოკუს-ჯგუფში, მანამდე გამცხრილავი კითხვარის შემუშავება მოგვიწია, რათა გაგვეგო მოჩვენებითად მორწმუნეები იყვნენ თუ შინაგანად მართლა იზიარებდნენ ამა თუ იმ რელიგიური დოქტრინის პრინციპებს და მოქმედებდნენ თუ არა ამ შინაგანი მრწამსის შესაბამისად. შესაბამისად გაიწელა საველე სამუშაოები, რის გამოც დონორი ორგანიზაციის საყვედურიც კი დავიმსახურეთ, იმიტომ რომ ვერ ვუპასუხეთ ე.წ. „დედლაინს“. მაგრამ შექმნილი პრობლემა, ვფიქრობ, რომ ღირდა იმად, რომ ცოტა დაგვიანებით დაგვესრულებინა მასზე მუშაობა.

კვლევის ძირითადი ინსტრუმენტი, ჩარჩო გახლავთ თვისებრივი კვლევა. გამოვიყენეთ თვისებრივი კვლევის სხვადასხვა მეთოდი, დაწყებული ლიტერატურის მიმოხილვიდან, მეორადი მონაცემების ანალიზიდან, ფოკუს-ჯგუფების გავლით და სიღრმისეული ინტერვიუებით დასრულებული. ამ სპეციფიკაზე იმიტომ მივუთითებ, რომ თვისებრივი კვლევა არ იძლევა კვლევის შედეგების რეპრეზენტატული განზოგადების შესაძლებლობას და ის მხოლოდ რაოდენობრივი კვლევის ფუნქციაა. ამ წიგნში ნახავთ, რომ არცერთი მონაცემი არ არის სტატისტიკური მონაცემებით გამაგრებული. ეს კვლევა აღწერს ტენდენციებს. რასაკვირველია იმის თქმა, რომ ამ კვლევის შედეგები არ არის რეპრეზენტატული, არ ნიშნავს იმას, რომ მისი შედეგები არ არის ობიექტური. აქ ლაპარაკია ობიექტურ ტენდენციებზე, ოღონდ ისინი არის გარკვეულწილად ემპირიაზე დაფუძნებული, მაგრამ მაინც ვარაუდები, რომლებიც შესაძლოა შემდგომ შემოწმებას საჭიროებდეს გაზომვადი ინდიკატორების და ინსტრუმენტების მეშვეობით. ჩვენს მიერ გაკეთებული დასკვნები არის ობიექტური ტენდენციების აღწერა.

კვლევა ჩატარდა ყველა რელიგიურ თემში. ლაპარაკია იმ რელიგიურ თემებზე, რომელშიც ქართველები არიან გაერთიანებულნი. მაგალითად გრიგორიანელები იმიტომ არ გამოვკითხეთ, რომ აქ ლაპარაკი იყო ეროვნებით ქართველებზე, რომლებიც სხვადასხვა კონფესიებს იზიარებენ. გარდა იმ რელიგიური თემებისა, რომლებშიც მოხვდნენ მართლმადიდებლები, კათოლიკეები, ბაპტისტები, იეჰოვას მოწმეები, მუსლიმები, საპირწონედ გვყავდნენ არამორწმუნე ქართველებიც. ათეისტი ცოტა ხისტი ტერმინია, ამიტომ დავარქვათ არამორწმუნე. ისინიც ჩავრთეთ, როგორც საკონტროლო ჯგუფი.

კვლევა სტრუქტურულად ორ ნაწილად იყოფა - დოქტრინალური შეხედულებები და განსხვავებები და ქართულ ემპირიულ გამოცდილებაში რელიგიური თემების შესწავლა შრომითი საქმიანობის და აღმსარებლობის მიმართების თვალსაზრისით, ანუ რა გავლენას ახდენს ესა თუ ის აღმსარებლობა, რელიგია ადამიანთა საქმიანობაზე, მათ

შრომით ეთიკაზე, წარმოდგენებზე შრომასთან დაკავშირებით და ა.შ. ეს არის კვლევის ძირითადი ფოკუსი.

გაგა ნიჟარაძე - მე ვისაუბრებ რამდენიმე ტენდენციაზე, რომელიც გამოვლინდა, თუმცა ეს ჰიპოთეზების დონეზეა, იმიტომ რომ როგორც იაგომ თქვა, ამას მაინც სჭირდება რაოდენობრივი კვლევა. ვებერმა კაპიტალიზმის განვითარება დააკავშირა კალვინისტურ პროტესტანტიზმთან და გამოიყვანა პროტესტანტული ეთიკა, შრომა, როგორც რელიგიური ღირებულება. მას შეიძლება დაეთანხმოდ, შეიძლება არა, მაგრამ ცხადია, რომ დომინანტური რელიგია ცხოვრების ძალიან ბევრ სფეროზე ახდენს გავლენას, მათ შორის შრომის კულტურაზე.

შრომის მართლმადიდებლური ეთიკა არ ყოფილა. ჩვენ გადავწყვიტეთ გავგეგოთ რა შეიძლება ვთქვათ შრომასთან დაკავშირებით რელიგიიდან გამომდინარე. დავეუკავშირდით თეოლოგებს და მღვდელმსახურებს და აღმოჩნდა ერთი საინტერესო ამბავი. მოგეხსენებათ, რომ არსებობს შვიდი მომაკვდინებელი ცოდვა მართლმადიდებლობაშიც და კათოლიციზმშიც, მაგრამ არის ერთი მნიშვნელოვანი განსხვავება - ერთ-ერთი ცოდვა, რომელიც ლათინურად ჟღერს როგორც „აცედია“, სხვადასხვანაირად არის ინტერპრეტირებული. მართლმადიდებლობაში, როგორც უმოქმედობა და სასოწარკვეთა, განგების იმედის დაკარგვა, ხოლო კათოლიციზმში, როგორც სიზარმაცე. ანუ მართლმადიდებლობაში სიზარმაცე არ არის ცალკე შესული როგორც ცოდვა. ის რა თქმა უნდა იგმობა, და ქადაგებებიც არის ამ თემაზე, მაგრამ არ არის გამოყოფილი შვიდ მომაკვდინებელ ცოდვაში. გარდა ამისა როგორც გაირკვა, შრომისადმი დამოკიდებულება დოკუმენტურად არ გაფორმებულა ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიაში, ისევე როგორც სომხურ ეკლესიაში. შრომა ძირითადად განიხილება ბიბლიური სიმარტივით, როგორც ხელოსანი და მიწათმოქმედი. შრომა არის თუ არა მაგალითად პროგრამისტის ან ავტომექანიკოსის საქმიანობა, ამაზე ლაპარაკი არ არის.

გარდა ამისა ერთი ძალიან უცნაური რამ გახდა შესამჩნევი და არა მგონია, შემთხვევითი იყოს, რომ ყველა მართლმადიდებელი ქვეყანა გარდა საბერძნეთისა, გახდა სოციალისტური. საბერძნეთიც ცოტა ხნის წინ კინაღამ გააგდეს ევროკავშირიდან ფინანსური სიზარმაცის გამო. თვითონ ამ სოციალისტურ ბანაკშიც გერმანული ფეხსაცმელი ნამდვილად ჯობდა ბულგარულს, ისევე როგორც ლიტვური - უკრაინულს. შეიძლება ეს შემთხვევითობა იყოს? ალბათ არა. ამიტომ შევეცადეთ გამოგვეყო ის ნიშნები, რომელზეც აქცენტს აკეთებს მართლმადიდებელი ეკლესია და ჩვენი აზრით გავლენას ახდენს შრომის კულტურაზე.

მართლმადიდებლობის სოციალური სტრუქტურა საკმაოდ ჰგავს სოციალისტურს. ისეთი ნიშნებია, როგორც უმაღლესი ჭეშმარიტების ფლობის მონოპოლია, წმინდა ნაწილების თაყვანისცემა და ა.შ. არის ხუთი ნიშანი, რომელიც არის დამახასიათებელი მართლმადიდებლური ეთიკისთვის. პირველი გახლავთ კოლექტივიზმი. რა თქმა უნდა, ყველა რელიგია თავისთავად არის კოლექტივისტური, მაგრამ განსხვავება ცხადია. პროტესტანტიზმის სიახლე იმაში მდგომარეობდა, რომ არ არის საჭირო შუამავალი მორწმუნეს და ღმერთს შორის მღვდელმსახურის სახით. კოლექტივიზმთან დაკავშირებით საქართველოში ორი ტენდენციაა: ევროატლანტიკური და მრევლური მიმართულება. კოლექტივიზმი საქართველოში ძალიან მცირე ჯგუფებზეა

ორიენტირებული, ვირტუალური სოფლებისგან შევდგებით. მაგრამ ახლა ამის ტრანსფორმაცია ხდება - ინდივიდუალიზმის მხარეს და მრევლური კოლექტივიზმის მხარეს, სადაც არის თანასწორი მრევლი და ერთი ყოვლისშემძლე და ყოვლისმცოდნე მოძღვარი.

მეორე ნიშანია იერარქიულობა. მას დიდი ყურადღება ექცევა დოგმატიკაში. ჩვენმა ერთმა ინტერვიუმ იმაზე, არის თუ არა სამოთხეში იერარქიულობა, დისკუსიაც კი გამოიწვია. ეს შეკითხვა კი გამოიწვია იმან, წმინდანი უკეთეს პირობებშია არაწმინდან, მაგრამ მართალ ადამიანთან შედარებით?

ძალიან მნიშვნელოვანია წარსულის ლოკუსი. თუ გაიხსენებთ ქართულ რეკლამას, ძალიან ხშირად გაიგონებთ სიტყვას „ძველი“. „ახალი“ პრაქტიკულად არ არის. ესეც მართლმადიდებლური ეთიკიდან მოდის, იმიტომ რომ ორთოდოქსიას სწორედ იმით მოაქვს თავი, რომ არ შეუცვლია დოგმატიკა და პირველი მსოფლიო კრებების დადგენილებების ერთგულია.

უარყოფითი დამოკიდებულება კომერციისა და ფულის მიმართ, რაც თანამედროვე მსოფლიოში გასაგები მიზეზების გამო ვერ უნდა იყოს მომგებიანი. და როგორც ერთმა სერიოზულმა თეოლოგმა გვითხრა, სიტყვას მეტი წონა აქვს, ვიდრე საქმეს. ლოცვის ადვლენა უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე პროფესიული საქმიანობა, თუნდაც ეკლესიაში რაღაცის აშენება. საბოლოო ჯამში ეს ყველაფერი გვამლევს იმას, რომ არ გვიყვარს შრომა და თუ მაინც ვშრომობთ, ვშრომობთ ცუდად.

ცხადია დაბალი შრომის კულტურის პირდაპირ დაკავშირება რელიგიასთან არ შეიძლება, მაგრამ რაღაც კავშირი რომ არის და ეკლესია რომ არ მიიჩნევს შრომას და პროფესიონალიზმს ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტად, ეს ნათელია. ანუ შრომა არ არის სიქველე თავისთავად.

იმის გამო, რომ არ არსებობს ეკლესიის პოზიციის ამსახველი დოკუმენტი შეცვლილ სამყაროზე, ძალიან დიდი როლი ენიჭება სუბიექტურ ფაქტორს, ანუ იმას, როგორია მოძღვარი, და ეს ყველაფერი გვამლევს იმას, რასაც გვამლევს. ჩვენ მაინც მივიჩნევთ, რომ ის რელიგიური ბუმი, რომელიც მოხდა საქართველოში დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, არის გარკვეული დაცვითი რეაქცია, მარიამ ღვთისმშობლის პატრონაჟის ქვეშ რომ ვართ, მართლა სჯერათ ამისი, რაც ყველანაირად ეწინააღმდეგება ქრისტიანობას და ჯერჯერობით ყველაზე ავტორიტეტული ინსტიტუტი არის ეკლესია, რომელიც ჩვენს ეკონომიკურ განვითარებას ხელს მაინცდამაინც არ უწყობს.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - მე ვისაუბრებ შრომის რაციონალური ეთიკის ემპირიულ ინდიკატორებზე. რასაკვირველია ამ ინდიკატორებს აქვს კონცეპტუალური საფუძველი და მათი ყველაზე დიდი თეორიული საფუძველი არის მაქვს ვებერის მოძღვრება, რაზეც გაგამ უკვე ისაუბრა. შრომის რაციონალური ეთიკის ემპირიული ინდიკატორები რასაკვირველია ჩემი მოგონილი არ არის, ჩვენ აქტიურად გამოვიყენეთ საერთაშორისო კვლევები და სხვადასხვა საერთაშორისო კვლევა ინვარიანტულად იყენებს ამ ინდიკატორებს. მათ ასევე შეიძლება დავარქვათ შრომის რაციონალური ეთიკის დეტერმინანტები და ვნახოთ რა დამოკიდებულება არსებობს მათ მიმართ საქართველოს სხვადასხვა რელიგიურ თემში. საბოლოო ჯამში ასეთი ემპირიული კვლევა შესაძლებლობას გვამლევს ავაგოთ რაციონალური შრომისადმი დამოკიდებულების

კონტექსტში ქართველ მართლმადიდებელთა იდეალური ტიპი, ოღონდ იდეალური ვებერსეული გაგებით და არა ამ ცნების ისეთი გაგებით, რომელიც საუკეთესოს გულისხმობს. და რამდენად გადახრილია ამ იდეალური ტიპისგან, როგორც შემეცნების ინსტრუმენტისგან, სხვა რელიგიური თემები.

ეს ხუთი დეტერმინანტი არის ასეთი - დაულალავი, მძიმე შრომა და მასთან დაკავშირებული წარმატება, ფულისა და დროის დაზოგვა, თავისუფალი დროის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულება, კონტროლის ინტერნალური ლოკუსი და შრომა, როგორც მიზანი თავისთავად. საინტერესოა, რომ იმ საერთაშორისო კვლევებში არსებობს ამ ხუთი ინდიკატორის აღმწერი ემპირიული დებულებები, რომელიც ცოტა გენერალიზებულია, მაგრამ მაინც ამოკრებილია ფოკუს-ჯგუფების ან ჯგუფური დისკუსიების ტრანსკრიპტებიდან და მინდა რომ თითოეულ დეტერმინანტთან მიმართებაში გაგაცნოთ ეს დებულებები.

დაულალავი და მუყაითი შრომის და მასთან დაკავშირებული წარმატების სულისკვეთებას გამოხატავს მაგალითად შემდეგი დებულება - ყველას, ვისაც აქვს მუყაითი შრომის სურვილი, წარმატების კარგი შანსი აქვს. ის, ვისაც ენთუზიაზმით შეუძლია გაუმკლავდეს არასასიამოვნო ამოცანას, წინ წავა ანუ წარმატებას მიაღწევს. კონტროლის ინტერნალურ ლოკუსს აღწერს შემდეგი დებულება - ცხოვრებას ექნებოდა მცირე აზრი, თუ არასოდეს დავიტანჯებოდი. მძიმე შრომის მიუღებლობა ჩვეულებრივ, ხასიათის სისუსტეზე მიუთითებს. მესამე ფაქტორი - თავისუფალი დროის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულება აღიწერება შემდეგი დებულებით - ცხოვრება უფრო აზრიანი იქნებოდა ნაკლები თავისუფალი დრო რომ გვქონდეს. ადამიანებს შეზღუდული თავისუფალი დრო უნდა ჰქონდეთ რელაქსაციისთვის. მეოთხე ფაქტორი - ფულისა და დროის მომჭირნეობა შესაძლოა ასეთი დებულებით აღიწეროს - ფული, რომელიც იოლად იშოვება, მაგალითად აზარტული თამაშის ან სპეკულაციის გზით, როგორც წესი, ბრიყვულად იხარჯება. საკრედიტო ბარათი არის საშვი დაუდევარი ხარჯვისთვის. მეხუთე ფაქტორი - შრომა, როგორც მიზანი, თავისთავად შემდეგი დებულებით შეიძლება აღიწეროს - სულ რამდენიმე რამეა იმ კმაყოფილების [...] რასაც იწვევს ადამიანის სრულფასოვანი რეალიზაცია შრომის პროცესში. აფორიაქებული ვარ, როდესაც ცოტა საქმე მაქვს გასაკეთებელი. ასეთი გახლავთ ამ ხუთი დეტერმინანტის ემპირიული შინაარსი.

რა ხდება ჩვენთან სხვადასხვა რელიგიურ თემებში ამ ხუთ დეტერმინანტთან მიმართებაში. ავიღოთ პირველი დეტერმინანტი - დაულალავი შრომა და წარმატება. პრაქტიკულად ყველა აღმსარებლობის წარმომადგენელი ისევე როგორც არამორწმუნეები (ლაპარაკია ფოკუს-ჯგუფებზე) აღნიშნავენ, რომ დაულალავი და პატიოსანი შრომა თავიანთი მნიშვნელობებით მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული. თუმცა მორწმუნე და არამორწმუნე ადამიანები ერთმანეთისგან იმით განსხვავდებიან, რომ არამორწმუნეების აზრით მძიმე და პატიოსანი შრომა არ არის წარმატების საწინდარი, არამედ ამისთვის საჭიროა დამატებით სოციალური ფაქტორები - გავლენიანი ნაცნობები, განათლება, მემკვიდრეობა და ა.შ., მორწმუნეებისთვის კი წარმატების მისაღწევად შრომასთან ერთად აუცილებელია ღმერთის რწმენაც, ხოლო მეორე მხრივ რელიგიური თემები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან იმის მიხედვით, თუ რამდენად „ერთვება“ ღმერთი წარმატების მიღწევაში ანუ რა პროპორციით ნაწილდება შრომისა და ღმერთის მონაწილეობა წარმატების უზრუნველსაყოფად.

ყველაზე რადიკალური პოზიცია აღმოაჩნდათ ქართველ მუსლიმთა თემის წარმომადგენლებს. ისინი წარმატებას არსებითად ღმერთის წყალობას მიაწერენ, და შრომა მხოლოდ იმდენად არის ღირებული, რამდენადაც ღმერთის კარნახით ხორციელდება და ყურანის სწავლებას მისდევს. მართლმადიდებელთა და კათოლიკეთა ჯგუფებში მართალია სჯერათ, რომ წარმატების გასაღები ღმერთის მორჩილებაშია, თუმცა აღნიშნავენ, რომ ადამიანს შეუძლია აირჩიოს რწმენის გარეშე ცხოვრება და ეს მისი ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის საქმეა. თუმცა მეორე მხრივ არამორწმუნე ადამიანი ვერასოდეს დაკმაყოფილდება მიღწეულით, წარმატების ზღვარი მისთვის უკონტროლო გახდება, რამაც ადამიანს შეიძლება მძიმე ცოდვებიც კი ჩაადენინოს. პროტესტანტების ჯგუფში შრომის წილი წარმატების მიღწევაში დიდია. რწმენის სიძლიერე არ არის წარმატების გარანტია, მორწმუნე ადამიანი შეიძლება წარუმატებელიც იყოს, თუ დაკარგავს შრომის და სირთულეებთან ბრძოლის სურვილს. იეჰოვას მოწმეთა ჯგუფი წარმატებას ადამიანის ცხოვრებისთვის მეორად მნიშვნელობას ანიჭებს. მათი აზრით წარმატებამ შესაძლოა ადამიანის ახალ ცხოვრებაში დაბრუნებასაც შეუშალოს ხელი. ამასთან პატიოსანი შრომა მნიშვნელოვანი ცვლადია ყველა რელიგიური თემის წევრთათვის. პატიოსან შრომას კავშირი აქვს რელიგიურ ეთიკასთან და სულის ცხოვნების განმაპირობებელი ერთ-ერთი მახასიათებელია.

რაც შეეხება მეორე დეტერმინანტს - ფულისა და დროის დაზოგვას, არცერთი რელიგიური ფოკუს-ჯგუფი არ იწონებს აზარტული თამაშების გზით ფულის შოვნის შესაძლებლობას, თუმცა მართლმადიდებელთა ჯგუფი ყველაზე რეზისტენტულია აზარტული თამაშების მიმართ. ამ გზით ნაშოვნი ფული არ შეიძლება კეთილ საქმეებს მოხმარდეს. ბაპტისტები საუბრობენ უშრომლად ნაშოვნი ფულის გარკვეულად დახარჯვის მიზანშეწონილობაზე. ისინი მაგალითად არ გამორიცხავენ, რომ კაზინოში მოგებული ფული შეიძლება გაკეთილშობილდეს, მოხმარდეს გაჭირვებულებს, ეკლესიის აშენებას. აღსანიშნავია, რომ ბაპტისტებმა და იეჰოვას მოწმეებმა მართლმადიდებლებისგან განსხვავებით ხაზი გაუსვეს, რომ მათი რელიგია ასწავლის დროის დაგეგმვას, დროის მენეჯმენტს.

ძალიან საინტერესო შედეგები გამოვლინდა ისეთ ინდიკატორთან მიმართებაში, როგორც არის თავისუფალი დროის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულება. მორწმუნეებისა და არამორწმუნეების ფოკუს-ჯგუფებს აერთიანებს თავისუფალი დროის უარყოფითი გაგების ის კონტექსტი, როდესაც იგი გაგებულია როგორც დროის უქმად ხარჯვა. ამ აზრით თავისუფალი დრო უპირისპირდება შრომას. დროის უქმად ხარჯვა იგივეა, რაც სიზარმაცე, რომლის დაძლევის სტრატეგიაა იმ შეგრძნების გამომუშავება, რომ დრო ძალიან სწრაფად გადის და უნდა ვიჩქაროთ იმისათვის, რომ ბევრი რამის გაკეთება მოვასწროთ. ის, რაც მორწმუნეებს და არამორწმუნეებს, აგრეთვე სხვადასხვა აღმსარებლობის მქონე ჯგუფებს ერთმანეთისგან განასხვავებს, არის ის, თუ რა ჩაითვლება სასარგებლო საქმედ თავისუფალი დროის ფარგლებში.

მორწმუნეები იზიარებენ იმას, რომ სასარგებლო საქმე უპირველეს ყოვლისა ღმერთთან სიახლოვეშია, ამიტომ ისეთი საქმიანობები, როგორცაა ლოცვა, რელიგიურ მსახურებაზე დასწრება და ა.შ, სასარგებლო და საკრალურ შრომად ჩაითვლება თავისუფალ დროს. არამორწმუნეებში აქცენტი გადატანილია პროფანულ საქმიანობებზე თავისუფალი დროის შესავსებად, რაც ცხადია არ არის დაკავშირებული ღმერთთან და

უფრო მეტად ყოველდღიურ აქტივობებს უკავშირდება. მეორე მხრივ, რელიგიურ თემებში გაზიარებულია მოსაზრება, რომ თავისუფალი დროის შემადგენელი ნაწილი შეიძლება იყოს რეკრეაციული საქმიანობები, როგორც არის სპორტი, სეირნობა, თამაშები, წვეულებები, თუმცა ასეთმა საქმიანობებმა არ უნდა დაკარგოს კავშირი სულიერებასთან. მაგალითად მართლმადიდებლები უარყოფენ კიქბოქსინგით გატაცებას, მუსლიმები - კაზინოში თამაშს და ა.შ.

მართლმადიდებელთა ჯგუფში რელიგიურ რიტუალებში მონაწილეობას შრომის უნივერსალურ ლეგიტიმურ პრაქტიკად მიიჩნევენ. ეს არის ძალიან მნიშვნელოვანი, რაც ამ ჯგუფში გამოიკვეთა. ის ადამიანი, რომელიც მხოლოდ რელიგიური რიტუალების შესრულებით არის დაკავებული, მისაღებია. არამართლმადიდებლური რელიგიური ჯგუფები რელიგიური რიტუალების შესრულებას თავისუფალი დროისთვის რელევანტურ შრომად მიიჩნევენ, თუმცა არ მოსწონთ თუ ვინმესთვის რელიგიური პირების გარდა ეს ერთადერთი ან ძირითადი საქმიანობა იქნება. ეს არის ერთ-ერთი ძირითადი განმასხვავებელი მართლმადიდებელ და სხვა რელიგიურ ჯგუფებს შორის.

რაც შეეხება კონტროლის ინტერნალურ ლოკუსს, ანუ იმას, სად არის პასუხისმგებლობის ცენტრი, შენში თუ შენს გარეთ, კონტროლის ინტერნალური ლოკუსი, როგორც შრომის რაციონალური ეთიკის შემადგენელი ნაწილი, პასუხისმგებლობის ცენტრის გადატანას მოითხოვს ადამიანის შიგნით, არა სხვებზე ან სხვა ფაქტორებზე გადაბრალებას, მართლმადიდებელთა და კათოლიკეთა თემებში გამოიკვეთა პოზიცია, რომ ადამიანს შეუძლია საკუთარი ცხოვრების მართვა და ის ბედისწერის ტყვე არ არის. საკუთარი ცხოვრების მართვაში კი შრომის ფაქტორს ერთ-ერთი გადამწყვეტი როლი აკისრია. შრომით და პიროვნული ძალისხმევით ადამიანს შეუძლია განსაზღვროს საკუთარი მომავალი და შეცვალოს საკუთარი ცხოვრება. ეს კონტროლის ინტერნალური ლოკუსის არსებობაზე მიუთითებს, თუმცა მეორე მხრივ და ეს საინტერესოა, მართლმადიდებელთა ჯგუფში შემოდის კონტროლის ექსტერნალური ლოკუსიც, ალტერნატიული ნაკადიც, რამდენადაც ეს ჯგუფი იზიარებს იღბლის, გამართლების ფაქტორის მნიშვნელობას. იღბალია, როდესაც საჭირო დროს საჭირო ადგილას აღმოჩნდები. იღბალზე აქცენტირება ნიშნავს ირაციონალურის, შემთხვევითობის შემოტანას ცხოვრების ნაკადში, რაც შეუძლებელია გაკონტროლდეს ადამიანის მიერ.

ექსტერნალური ლოკუსი კიდევ უფრო მეტად გამოიკვეთა ქართველ მუსლიმთა ჯგუფში. ისინი აღიარებენ ბედისწერის არსებობას და იმას, რომ ალაჰმა ყველაფერი იცის და ალაჰი განაპირობებს იმას, რის მიღწევა შეუძლია ადამიანს, ანუ წინასწარ განსაზღვრავს ადამიანის უნარ-ჩვევებს და მათი გამოყენების შანსებს, რომელთა შეცვლაც ადამიანს არ შეუძლია.

ბოლო დეტერმინანტი - შრომა, როგორც მიზანი თავისთავად. სხვადასხვა აღმსარებლობის მიმდევართა წარმოდგენები თანხვდება იმასთან დაკავშირებით, რომ შრომა ადამიანის მოღვაწეობის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სფეროა, შრომა და მისი ფორმები გავლენას ახდენს ადამიანის როგორც სააქაო, ასევე გარდაცვალების შემდგომ ცხოვრებაზე. შრომა არის პასუხისმგებლობა არა მარტო მიკროსოციალური ჯგუფის, როგორც არის ოჯახი, სანათესაო, თემი, არამედ ასევე ფართო გაგებით, ქვეყნისა და კაცობრიობის წინაშე. რელიგიურ თემებს შორის განსხვავება ვლინდება სულის ცხოვრებისთვის შრომის მნიშვნელოვნების გაგებაში.

მართლმადიდებელი და კათოლიკე ჯგუფების წარმომადგენელთა აზრით შრომის დროს ადამიანი დაკავებულია და მას არა აქვს საშუალება ცოდვა ჩაიდინოს. ამდენად შრომა თავდაცვის ინსტრუმენტია, რომელიც სულის ცხოვნებაში, გადარჩენაში გვეხმარება. მეორე მხრივ მართლმადიდებელთა ჯგუფში აღიარებულია სულიერი შრომის უპირატესობა სხვა სახის შრომასთან შედარებით. განდევნილობა, ბერობა სააქაო ცხოვრებაში მოღვაწეობის მაქსიმუმია და ყველა სხვა შრომაზე მაღლა დგას. მუსლიმების პოზიცია ცოტა განსხვავებულია, შრომას ისეთივე ღირებულება აქვს სულის გადარჩენისთვის, როგორც ლოცვას და სხვა რელიგიურ რიტუალებს. შრომის გარეშე ცხოვრება ისეთივე ცოდვაა, როგორც ლოცვაზე უარის თქმა. იეჰოვას თემის წარმომადგენლები კი ამბობენ, რომ მათი მოღვაწეობა თანაბრადაა განაწილებული პროფანულ შრომასა და ბიბლიის ქადაგებას ან განმარტებებს შორის.

გაგა ნიჟარაძე - ერთი მნიშვნელოვანი მომენტია, იეჰოვას მოწმეები აღნიშნავენ, რომ რაიმე რიტუალი არ არის მიზეზი იმისთვის, რომ ადამიანმა უარი თქვას თავის პროფესიულ შრომაზე.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - წიგნში ნახავთ, იეჰოველები მუდმივად მოითხოვენ რელიგიურ აქტივობებში ჩართულობასა და პროფანულ საქმიანობებს შორის ბალანსს და გარკვევით ამბობენ, რომ ასეთი რაციონალური ბალანსის მიღწევის შესაძლებლობა არსებობს. ისინი ვინც დასაქმებულები არიან, ამბობდნენ, რომ როდესაც სჭირდებათ დრო დახარჯონ რელიგიური აქტივობებისთვის, მათი სამსახური ყოველთვის უწევს ანგარიშს და ითვალისწინებს ამას. წინააღმდეგ შემთხვევაში არ და თანხმდებოდნენ ამ სამსახურში მუშაობაზე.

საბოლოო ჯამში საქართველოს რეალობაში რელიგიური თემების ემპირიული იდეალური ტიპი ვებერისეული გაგებით შრომის ეთიკის მიმართ შემდეგნაირად ყალიბდება - მართლმადიდებლური თემისთვის შრომის ყველაზე ლეგიტიმური ტიპია სულიერი მოღვაწეობა, რაც რელიგიურ რიტუალებში ჩართვას გულისხმობს. საერო ანუ პროფანული შრომა, თანაც დაუდალავი და პატიოსანი, ამქვეყნიური წარმატების საწინდარია, თუმცა სააქაო ცხოვრების მაქსიმუმი მაინც რელიგიური მოღვაწეობაა, მაგალითად ბერობა. შრომა ადამიანს ცოდვების ჩადენისგან იცავს და ამდენად, ამზადებს მას საიქიო ცხოვრებისათვის, ცხოვნებისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანს შეუძლია შრომით განსაზღვროს თავისი სოციალური მომავალი, იღბალს ანუ გამართლებას ადამიანის ცხოვრებაში თავისი გავლენა აქვს.

დროის და ფულის ფლანგვა ცუდია. თავისუფალი დრო, თუ ის უქმად ყოფნად გულისხმობს, არ არის მხარდაჭერილი, ის ცოდვილი საქმეებით არ უნდა შეივსოს. საქმიანობათა რანჟირებულ რიგში კი პრიორიტეტი კვლავ რელიგიურ აქტივობებს, მაგალითად ლოცვას ენიჭება.

აღნიშნული იდეალური ტიპიდან ყველაზე ნაკლებად გადახრილი კათოლიკეთა თემია. შრომასთან დაკავშირებული განწყობები პრაქტიკულად უნაშთოდ ემთხვევა მართლმადიდებლებთან აღწერილ სურათს.

რაც შეეხება სხვა რელიგიურ თემებს, ისინი შემდეგნაირად არიან გადახრილი მართლმადიდებელთა ემპირიული იდეალური ტიპიდან - მუსლიმურ თემში

მართლმადიდებლებთან შედარებით ძლიერდება ორი მომენტი: ღმერთის მონაწილეობის, წყალობის როლი შრომის გზით წარმატების მიღწევაში და საერო ანუ პროფანული შრომის ღირებულება და სულიერ, რელიგიურ მოღვაწეობასთან მისი გათანაბრება. თუმცა მოითხოვება საერო შრომის პროცესში ერთგულება ყურანის პრინციპების მიმართ. ბაპტიტების თემში მართლმადიდებლებთან შედარებით უფრო მეტად არის აღიარებული შრომის თავისთავადი ღირებულება ანუ შრომა, როგორც თვითმიზანი, როგორც ამქვეყნიური წარმატების, ისე სულის ხსნის გარანტია. იეჰოვას მოწმეები დაბალანსებული შრომის ეთიკის მომხრეები არიან. ისინი მოითხოვენ წონასწორობის დაცვას დაულაღვ შრომას, რომელსაც მატერიალური წარმატება მოაქვს და არამატერიალურ სიკეთეებს შორის - სულიერება, ოჯახი, ჯანმრთელობა და ა.შ. სულიერი შრომის ფარგლებში ლოცვა და ქადაგება წარმართველია. რაც შეეხება ამქვეყნიურ ყოფაზე ზრუნვას, ის ფიზიკურ და გონებრივ შრომას აერთიანებს. თუმცა იეჰოვას მოწმეები ფიზიკურ შრომას გონებრივ შრომაზე წინ აყენებენ, ხოლო ყველაზე მნიშვნელოვნად შრომისმოყვარეობას მიიჩნევენ. ფული და კარიერა ამ რელიგიის მიმდევრებისთვის ამქვეყნიური საცდუნებელია და შესაბამისად ნეგატიური კონოტაციის შემცველია. სიზარმაცე, ისევე როგორც სხვა ჯგუფებისთვის, მათთვისაც მიუღებელია და ის უპირისპირდება შრომას, რომელიც უფლის ძღვენია და ერთადერთი გზაა, იყო ღმერთისთვის მოსაწონი. ეს არის ის ემპირიული სურათი, რომელიც ჩვენ საქართველოში არსებულ სხვადასხვა რელიგიურ თემთა შესწავლის საფუძველზე მივიღეთ.

ბექა მინდიაშვილი - დიდი მადლობა კვლევის ავტორებს ასეთი შრომისთვის. ეს არის პირველი კვლევა, რომელიც შრომის ეთიკისა და რელიგიის ურთიერთმიმართებას ეხება საქართველოში. უცხოელი ავტორები დიდი ხანია იკვლევენ ამ თემას, მაგრამ საქართველოში ეს პირველი ამ ტიპის კვლევაა, ამიტომაც უაღრესად საინტერესოა არა მარტო როგორც პირველი მცდელობა, არამედ როგორც მართლაც ძალიან სერიოზული და მნიშვნელოვანი ინფორმაციის და მონაცემების შემცველი მასალა. მადლობა მინდა გადავუხადო მათაც, ვინც მხარი დაუჭირა ამ კვლევას, აქ ჩამოთვლილია ორგანიზაციები, და ბიოლის ფონდს დღევანდელი შეხვედრის ორგანიზებისთვის. სიამოვნებით გავეცანი ამ კვლევას, როგორც თეორიულ, ისე სოციოლოგიურ და ანთროპოლოგიურ ნაწილსაც და ძალიან ბევრი საინტერესო სიახლე მოვნიშნე.

ახლა გაგიზიარებთ ამ კვლევის გაცნობის შედეგად მიღებულ შთაბეჭდილებებს.

ირინა ხანთაძე - მთავარი სიახლე რა იყო?

ბექა მინდიაშვილი - პირველი, რაც ყველაზე მეტად მომხვდა თვალში, არის კოგნიტური რუკები, რაც ძალიან საინტერესო მასალაა. 19 ღირებულებაა შეთავაზებული და მართლმადიდებლებს ამ ღირებულებებში, სადაც არის ცოდნა, რწმენა, ლოცვა, მარხვა, პატიოსნება და ა.შ., ჯოჯოხეთამდე ბოლო ღირებულება არის სამოთხე. ეს ძალიან საინტერესო მონაცემია და მეტყველებს იმაზე, რომ მართლმადიდებელთა რწმენა არ არის ორიენტირებული იმდენად მომავალ ცხოვრებაზე, რამდენადაც არის მაგიური, ყოველ შემთხვევაში ამ მონაცემების მიხედვით. აქ ღმერთთან თუ ტრანსცენდენტურ არსებასთან გარიგებაზეა ორიენტირებული. ვთქვათ, თუ ცხვარს დაგვკლავ ან ხატს ჩავდებ

თვითმფრინავში და შემოვუფრენ თბილისს, ამით დიდ შედეგს მივიღებ. კათოლიკებთან ხუთეულშია სამოთხე, ბაპტისტებთანაც. მეტსაც გეტყვით, არამორწმუნე ადამიანებისთვის უფრო წინ დგას სამოთხის ღირებულება, მომავალი ცხოვრების ღირებულება, ვიდრე მართლმადიდებლებთან. ეს არის ძალიან უცნაური მონაცემი და ამაზე ცალკე კვლევის წამოწყება შეიძლება.

გაგა ნიჟარაძე - ჩემი აზრით აქ სიკვდილის შიშია.

ბექა მინდიაშვილი - მართალია, შეიძლება ესეც იყოს. წიგნში, „კულტურას აქვს მნიშვნელობა“, ლორენს ჰარისონს, რომლის შესახებაც არის საუბარი ამ კვლევის თეორიულ ნაწილში, ექვსი სხვადასხვა რელიგია აქვს განხილული კულტურების და სხვადასხვა მორალური სისტემების მიმართ და საუბრობს იმაზე, რომ ყველაზე წარმატებული, მოდერნიზებული და ადაპტირებული თანამედროვე რეალებთან და განათლების მიმართ ყველაზე ღია არის პროტესტანტული სამყარო. შესაბამისად პროტესტანტული ქვეყნები აღწევენ ყველაზე დიდ წარმატებას. შემდეგ არის კათოლიკური ეთიკა, რომელიც პროტესტანტულის შემდეგ ყველაზე მეტად ამართლებს პასუხისმგებლობისა და ინდივიდუალიზმის კულტურას, მიუხედავად იმისა, რომ დიდი ხნის განმავლობაში კოლექტივისტური იყო, მაგრამ იმ ტრანსფორმაციის შემდეგ, რაც ევროპაში ლიბერალიზმისა და სეკულარიზაციის ტალღას მოჰყვა, ადაპტირდა ამ რეალობებთან. შემდეგ ამბობს, რომ ამგვარი ღია რელიგიური სისტემა არის კონფუციანელობა. ჩამოთვლის იმ ღირებულებებს, რაც უწყობს ხელს ადამიანის წარმატებას, შემდეგ ისლამი და მართლმადიდებლობა ერთ რანგში გაჰყავს და მერე არის ბუდიზმი.

მოჰყავს ერთი ძალიან საინტერესო მაგალითი იმის საილუსტრაციოდ, აქვს თუ არა რელიგიას რეალურად მნიშვნელობა. ეს არის დომინიკის სახელმწიფო და ჰაიტი. მოგეხსენებათ, ეს ერთ კუნძულზე განთავსებული ორი სახელმწიფოა, რომელსაც ორი სხვადასხვა რელიგიურობა განსაზღვრავს. დომინიკის სახელმწიფო კათოლიკე ბერების მიერ არის შექმნილი და შესაბამისად განმსაზღვრელია კათოლიკური კულტურა, ხოლო ჰაიტი არის ვუდუს მიმდევართა სახელმწიფო, რომლისთვისაც მნიშვნელოვანია არა პიროვნული პასუხისმგებლობა, ცოდნის მიღება და შრომა, არამედ მაგიური რიტუალების კარგად შესრულება. მაგალითად, თუ გინდა, რომ მიაღწიო წარმატებას ან მტერი გაანეიტრალო, ზუსტად უნდა უჩხვლიტო თოჯინას. სასტიკი მაგალითი მოჰყავს მიწისძვრის სახით. დომინიკანთა რესპუბლიკას ეს პრობლემა არ შეხებია, ჰაიტის კი ძალიან მძაფრად შეეხო. სრულიად განსხვავებულია დღეს ამ კუნძულზე მცხოვრები ორი ქვეყნის რეალობა, ეკონომიკური, განათლების, სოციალური თუ პოლიტიკური კულტურის თვალსაზრისით.

რა ხდება ამ თვალსაზრისით საქართველოში, ამაზე ალბათ პირველადი პასუხები და რეფლექსიისთვის ძალიან კარგი მასალა შეგვიძლია მოვიძიოთ სწორედ ჩვენს წიგნში, თუნდაც ის ფაქტი, რომ ნაკლებად წარმატებული ადამიანები სხდებიან ერთ თვითმფრინავში, დებენ დიდ ხატს და გარშემო უფრენენ თბილისს. რით შეიძლება ამის ახსნა და რამდენად არის შესაძლებელი ამ ტიპის რელიგიურობა ადაპტირდეს დემოკრატიასთან, ლიბერალურ გარემოსთან, რამდენად შესაძლებელია გაუძლოს

გლობალიზაციის პროცესს, რამდენად არის შესაძლებელი, რომ თანამედროვე განათლებას შეუწყოს ხელი.

შრომის კულტურასა და რელიგიური დისკურსის ექსპერტებთან ჩაღრმავებული ინტერვიუებისა და ფოკუს-ჯგუფების ანალიზში ჩამოთვლილია რამდენიმე მნიშვნელოვანი ფენომენი, რომელიც გამოაჩენს თანამედროვე რელიგიურობას საქართველოში. ერთ-ერთი მათგანია მაღლი და მის მიმართ დამოკიდებულება კათოლიციზმის, პროტესტანტიზმისა და მართლმადიდებლობისა. მართლმადიდებლობაში მაღლი არის ცოცხალი ენერჯია, ფაქტობრივად სუბიექტი, რომელიც ზემოქმედებს ადამიანზე, როგორც ობიექტზე. ის ადგილს იკავებს საკრალურ ნივთებში, გროვდება სასულიერო პირებში და შემდეგ ზემოქმედებს იმისდა მიუხედავად შენ გარკვეულ ღვაწლს სწევ მის მოსაპოვებლად თუ არა. მაღლისადმი ასეთი დამოკიდებულება განსაზღვრავს იმას, რომ ადამიანისადმი აქტიური პოზიციის დაკავებისკენ არ მოუწოდებს მართლმადიდებელი ეკლესია. ასევე არის ორიენტაცია სივრცეზე და არა დროზე. დროისადმი დამოკიდებულება არის ნეგატიური და შემდეგ კარგად ჩანს კოგნიტურ რუკაზე რამდენად უმნიშვნელოა იგი. დროდ არ მიიჩნევა რელიგიურ რიტუალებში ჩაბმა. დროდ განიხილება მხოლოდ თავისუფალი დრო, რომელიც არის გაფლანგული და გაფუჭებული დრო. დროისადმი დამოკიდებულება ზერელეა მართლმადიდებლებისათვის, მაშინ როცა განსხვავებული დამოკიდებულება აქვთ კათოლიკეებსაც, ბაპტისტებსაც, მუსლიმებსაც, არარელიგიურ ადამიანებსაც, აღარაფერს ვამბობ იეჰოვას მოწმეებზე.

დღეს მართლმადიდებლობა ორიენტირებულია სივრცეზე, და ამიტომაც არის იზოლაციონისტური და არ უწყობს ხელს იმას, რომ იოლად მიიღოს სხვა სივრცეებიდან შემოჭრილი სიახლეები, ისეთი მოვლენები, როგორც არის მაგალითად თანამედროვე განათლება, ცოდნა, დამოკიდებულება ტექნიკისადმი. მხოლოდ ბოლო ხანებში შეძლო მართლმადიდებლობამ სიკეთის ნახვა ინტერნეტში, ტელეფონებში, ტელევიზორშიც კი, როდესაც აღმოაჩინა, რომ ეს მათი პროპაგანდის შესაძლებლობად შეიძლებოდა ქცეულიყო, გაამართლეს ეს ყველაფერი.

გაგამ თქვა, რომ თანამედროვე რელიგიურობას საქართველოში რამდენიმე მახასიათებელი აქვს. ესენია - კოლექტივიზმი, იერარქიზმი, შუამავლის შესახებ წარმოდგენა, რაც არ არის პროტესტანტულ სამყაროში, მართლმადიდებლურსა და კათოლიკურს ეს ანათესავებს, წარმავლობისა და ამოების ქადაგება. ეს არ არის აქ ნახსენები, მაგრამ მართლმადიდებლებისთვის ეს არის წარმავალი რეალობა - აქ სახლის შენება, შრომა განიხილება მხოლოდ დროებით მოვლენად და არა ადამიანის უმთავრეს მისიად. იმიტომ რომ სახლი აქ კი არა, მარადიულობაში უნდა ააშენო. ამიტომაც შეიძლება ითქვას, რომ უკუპერსპექტივის პრინციპი განსაზღვრავს შრომისა და ემპირიულობის მიმართ მართლმადიდებლების დამოკიდებულებას. ის, რაც არსებობს, შეიძლება არ არსებობდეს, და რაც არ არსებობს, ის უფრო მნიშვნელოვანი იყოს მართლმადიდებლებისთვის. აქედან გამომდინარეობს სწორედ მართლმადიდებლობის ესთეტიზმი, რაზეც გაგა საუბრობდა, როდესაც სიტყვაზე ლაპარაკობდა.

მაგრამ შეიძლება სხვა ტერმინი მოვიფიქროთ, იმიტომ რომ სიტყვის უპირატესობა, შეიძლება ითქვას, უფრო პროტესტანტიზმს ახასიათებს, ვინაიდან ისინი კითხულობენ იმას, რასაც მერე ასრულებენ. ქადაგება მართლმადიდებლობაში ბოლო პლანზეა

ღირებულებებს შორის. მართლმადიდებლურ მრევლს არ მოეთხოვება ქადაგება. მით უმეტეს არ მოეთხოვება წიგნის კითხვა შინაარსის გასაგებად. საღვთო წერილის კითხვა მნიშვნელოვანია როგორც რიტუალი, შეიძლება უფრო მნიშვნელოვანი იყოს მისი თავზე დადება ან მთხვევა, მაგრამ როგორც წესი არ აკურთხებენ მრევლს იმისთვის, რომ იკითხონ წიგნი. ამ თვალსაზრისით მართლმადიდებლობა ფორმალიზმისკენ არის მიდრეკილი და არა სიტყვის მნიშვნელობისკენ. ამიტომაც ზღვარი რეალობასა და წარმოსახულ რეალობას შორის ძალიან ძნელად მოსახელთებელია მართლმადიდებლურ სამყაროში.

ამისგან სრულიად განსხვავებულია იეჰოვას მოწმეების დამოკიდებულება და ჩემი აზრით კარგი იქნებოდა გამოკვლევულიყო „ორმოცდაათიანი“ ეკლესიები, იმიტომ რომ მათ სრულიად განსაკუთრებული დამოკიდებულება აქვთ გარე სამყაროსთან. ისინი საკმაოდ ბევრნი არიან, იეჰოვას მოწმეების შემდეგ ის მეორე ეკლესიაა საქართველოში, დაახლოებით 20 000-მდეა მათი რაოდენობა. კონსერვატიული დამოკიდებულება აქვთ ბევრი საკითხისადმი, მაგრამ მეორე მხრივ სრულიად ღიანი არიან დემოკრატიული და ლიბერალური ღირებულებების მიმართ. მე ნამყოფი ვარ იეჰოვას მოწმეების დიდ შეკრებაზე, მარნეულში მართავენ ხოლმე კრებებს, სადაც გარდა იმისა, რომ კითხულობენ და განმარტავენ საღვთო წერილს, აქვთ დადგმები, თეატრალიზებული სცენები, სადაც აჩვენებენ, როგორი უნდა იყოს იდეალური მორწმუნე, იეჰოვას იდეალური მოწმე. ეს ადამიანი უნდა იყოს უაღრესად პატიოსანი შრომაში, არ უნდა ატყუებდეს კლიენტს. კიდევ ერთი რამ მომხვდა თვალში, იყო ასეთი სცენა, ადამიანი აგდებს ნაყინის ქაღალდს და იეჰოვას მოწმე არის ის, ვინც აიღებს ამ ქაღალდს და ჩააგდებს ურნაში. სამწუხაროდ ბევრ სხვა თემში ასეთ საკითხებზე საერთოდ არ არის ყურადღება გამახვილებული.

ასევე ძალიან მნიშვნელოვანია ის მონაცემები, რაც მივიღეთ ინტელექტუალურ შრომას, ფიზიკურ შრომასა და სულიერ შრომას შორის. მართლმადიდებლებთან პირველ ადგილზე დგას სულიერი შრომა და ინტელექტუალური და ფიზიკური შრომა არ ითვლება ადამიანის მაცხოვრებელ საქმედ, გამიჯნულია რელიგიისგან. ამ კვლევის მიხედვით ინტელექტუალური შრომა მხოლოდ იმისთვის არის საჭირო, რომ ადამიანმა მიაღწიოს წარმატებას, ფიზიკური შრომა კი იმისთვის, რომ სარჩო-საბადებელი მოიპოვოს.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - მინდა დიდი მადლობა ვუთხრა ბექას საინტერესო რეცენზიისთვის და იმისთვის, რომ მონაცემების მოპოვების პროცესში ის იყო ერთ-ერთი ექსპერტი, ვისთანაც ინტერვიუ ჩავატარეთ. გარდა ამისა მან გვათხოვა რამდენიმე მნიშვნელოვანი წიგნი ლიტერატურის დასამუშავებლად. ის, რაც ბექამ თქვა, სრულიად ნათლად იკვეთება კვლევაში. მართლმადიდებელთა ჯგუფს ორი რამ გამოარჩევს - სხვადასხვა შრომებს შორის ლეგიტიმური შრომის საზღვრების ძალიან მნიშვნელოვანი დავიწროვება, მხოლოდ იმ შრომაზე კეთდება აქცენტი, რომელიც სულიერ შრომასთან წილნაყარია, და მეორე - მიუხედავად იმისა, რომ ბედისწერის არსებობა უარყოფილია, იღბლის გამართლების ფაქტორს აქვს ძალიან მნიშვნელობა. იღბლის და გამართლების, შემთხვევითობის ფაქტორის ასე მძლავრად შემოტანა არის ადამიანში სოციალური აქტიურობის შესუსტების წინამძღვარი. მართლმადიდებლები შრომის მიმართ აღმოჩნდნენ ყველაზე რეზისტენტულები.

ირინა ხანთაძე - დისკუსიის დროს ალბათ საინტერესო იქნება გავიგოთ არამორწმუნეების ჯგუფისთვის დამახასიათებელი ტენდენციები. ახლა თამარ ცხადაძეს მოვუსმინოთ.

თამარ ცხადაძე - ვეთანხმები ბექას, ძალიან მნიშვნელოვანია ამ ტიპის კვლევა და ძალიან ახალია ჩვენს გარემოში. გამოკვლეულია მნიშვნელოვანი ასპექტები, ერთი მხრივ რელიგია, რომელიც ძალიან მნიშვნელოვანი ფაქტორია თითქმის ყველა პროცესში, რაც ბოლო ოცი წლის განმავლობაში ხდება საქართველოში, და მეორე მხრივ, სწორედ შრომითი ურთიერთობების და მათი კავშირის კვლევა იყო ძალიან საინტერესო. ერთი ასპექტი, რაც დამატებით მინდა გამოვკვეთო, მდგომარეობს განსხვავებაში დოქტრინალურ და რეალურ დამოკიდებულებებს შორის. ეს ორი რამ რომ ერთმანეთისგან განსხვავდება, ახალი არ არის და საინტერესოა, რომ კვლევაში ეს ორი საკითხი ცალ-ცალკეა განხილული.

ერთი საინტერესო განსხვავება, რაც გამოიკვეთა სხვადასხვა თემს შორის, იყო ზუსტად ის, რომ აღმოჩნდა, რომ ბაპტისტურ და იეჰოვას მოწმეთა თემში ყველაზე მეტად განსაზღვრავს მათი რელიგიური იდენტობა ცხოვრების სხვა ასპექტებს და სხვა ღირებულებების რანჟირებას. ვერ ვიტყვი, რომ ეს რაიმე დასკვნების საფუძველს გვაძლევს, მაგრამ თავისთავად საინტერესოა.

ერთია რელიგიების შინაარსი და მეორე - კონკრეტულ სოციალურ გარემოში მათი ადგილი. როდესაც ზოგადად პროტესტანტულ ან მართლმადიდებლურ რელიგიაზე ვლაპარაკობთ, იქნება განსხვავებები, როგორ აისახება რეალური მორწმუნეების დამოკიდებულებებზე მათი მრწამსის დოქტრინალური შინაარსი იმის მიხედვით, უმრავლესობაა თუ უმცირესობა, ძველია თუ ახალი შემოსულია, უწყვეტი ტრადიცია ჰქონდა თუ პირიქით ტრადიციის წყვეტას განიცდიდა. ეს ასპექტები, ვფიქრობ ასევე გასათვალისწინებელია, ვიდრე განზოგადებას გავაკეთებთ იმის შესახებ, თუ რომელ რელიგიას როგორი გავლენა აქვს მორწმუნეებზე.

მე არ ვყოფილვარ ჩართული კვლევის პროცესში, მაგრამ ყურადღებით წავიკითხე კვლევა და მაინცდამაინც დიდი არ მომჩვენებია განსხვავება, განსაკუთრებით რეალური დამოკიდებულებების მიმართ. სწორედ რეალური დამოკიდებულებების თვალსაზრისით მართლმადიდებლებსა და კათოლიკეებს შორის არ არის განსხვავება. დოქტრინალურში უფრო იყო განსხვავებები, და რეალური დამოკიდებულებების კვლევის ასპექტში ისინი ყველაზე ახლოს აღმოჩნდნენ ერთმანეთთან.

მინდა ზოგად თეორიულ ჩარჩოზე გავაკეთო კომენტარი. ვებერის ჩარჩოს, ვიცით, რომ თავიდანვე ჰქონდა კრიტიკა და ეს ნათქვამია კვლევაში. თანამედროვე კვლევებიდან, ჰარისონი ახსენეთ, ძირითადად არიან განვითარების თეორიაში მომუშავე ადამიანები. მათთვის განსაკუთრებით საინტერესოა ეკონომიკური განვითარების ცვლადი, რომელთან ურთიერთობაშიც იკვლევენ რელიგიურობას. რელიგიურობაზე ლაპარაკის დროსაც, მაგალითად ჰარისონის და თვით ვებერის მიდგომაში კულტურასა და რელიგიას შორის მკაფიო სხვაობა არ არის. ამას იმიტომ ვამბობ, რომ ჩვენს შემთხვევაში კვლევა უფრო მიკროდონეზეა, ერთი საზოგადოების ფარგლებში სხვადასხვა თემებს იკვლევს, ამიტომ ვფიქრობ, რომ არ შეიძლება ისეთივე განზოგადებების გაკეთება, როგორსაც აკეთებდა ვებერი, როდესაც მთელი რეგიონის განვითარებაზე საუბრობდა. ჰარისონი დომინანტურ რწმენებზე ლაპარაკობს, ხოლო ჩვენს შემთხვევაში სიტუაცია ოდნავ განსხვავებულია.

თუმცა ამ კვლევას არც აქვს იმის პრეტენზია, რომ დააფიქსიროს ეკონომიკური წარმატება და მისი კორელაცია გააკეთოს რწმენებთან. ამას იმიტომ ვამბობ, რომ ნაჩქარევი განზოგადებები არ გავაკეთოთ.

ვებერის ჩარჩოს აქვს კრიტიკა, რატომ არ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ იქ რაღაც პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესები მიმდინარეობდა და რელიგიური დოქტრინის შინაარსი იყო ამაზე რეაქცია. შეიძლება არაპოპულარულ აზრს ვამბობდე მარქსისგან გათავისუფლებულ გარემოში, მაგრამ მაინც მგონია, რომ ეს მნიშვნელოვანი მიმართულებაა. ეს არის ჩემი ზოგადი შენიშვნა, რაც კრიტიკა კი არ არის, არამედ კითხვა, როგორ დავაინტერპრეტიროთ კვლევის შედეგები.

ასევე თვალში მომხვდა და მინდა ყურადღება გავამახვილო, კვლევას აქვს ძალიან საფუძვლიანი შესავალი რელიგიის და განსაკუთრებით მართლმადიდებლური რელიგიის გაძლიერების შესახებ პოსტსაბჭოთა პერიოდში და თეორეტიზებაც არის, ეს როგორ უნდა აიხსნას. ერთი რამის ნაკლებობა მომხვდა თვალში. ძირითადად ლაპარაკია იმაზე, რომ რელიგიის მიმართ მოსახლეობის ასეთი დიდი ინტერესი იყო თავისებური რეაქცია, აქ იყენებენ ტერმინს „ისტორიაში დაბრუნება“, როგორც მივხვდი, აქ იგულისხმება საქართველოს დამოუკიდებელ პოლიტიკურ ერთეულად ჩამოყალიბება, მეორე მხრივ ლიბერალურ დემოკრატიაზე გადასვლა ტოტალიტარული რეჟიმიდან. ჩემი აზრით, იმისათვის, რომ გავიგოთ რელიგიის დინამიკა პოსტსაბჭოთა საქართველოში, აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ კიდევ ერთი, ეკონომიკური ფაქტორი. ეს არ იყო რეაქცია მხოლოდ სამყაროს გახსნაზე, ეს იყო რეაქცია არნახულ ეკონომიკურ კრიზისზე, ეკონომიკურ შოკზე, სოციალური და სახელმწიფო ინსტიტუტების სრული მოშლით გამოწვეულ შოკზე. როგორ განვითარდა მზარდი ინტერესი რელიგიის მიმართ ჩვენს საზოგადოებაში, ვფიქრობ, ეს თემა ყურადღების მიღმა დარჩა. ამაზე ყურადღების გამახვილება საინტერესო იქნებოდა სამომავლო კვლევებში.

ასევე გამიჩნდა ინტერესი გენდერული განსხვავების მიმართ, რელიგიების სხვაობებზე შრომის ეთიკის ჩამოყალიბების კუთხით. გავიხსენოთ თუნდაც პატრიარქის ნათქვამი იმის შესახებ, რომ ქალების შრომა გართობაა. ჩემი აზრით შრომის ეთიკაშიც უნდა გადიოდეს გენდერული საზღვრები. ეკონომიკური ფაქტორი ცოტა უგულებელყოფილია, თუმცა შეიძლება ეს არც ყოფილა ამოცანა. საინტერესოა, როგორ მუშაობს რელიგიური განსხვავებები სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფებში და როგორ აფორმირებს მათ დამოკიდებულებას შრომასთან. ამის გაუთვალისწინებლად განზოგადება ძნელი მგონია. კვლევაში წარმოდგენილი მასალა უკვე გვაძლევს საფუძველს იმისათვის, რომ დავიწყოთ ამ საკითხებზე ფიქრი.

ირინა ხანთაძე - ეს კვლევა პირველია, მაგრამ ბევრ ისეთ თემას წამოჭრის, რომელზე მუშაობაც აუცილებლად უნდა გაგრძელდეს და იმედია ეს ჯგუფი ან სხვა მკვლევრები ამას გააკეთებენ და გაგვამდიდრებენ მეტი ინფორმაციით. ჩვენ უკვე მოვისმინეთ კვლევის შედეგები, კომენტარები, რა ღირებულება შეიძლება ჰქონდეს ამ კვლევას და ახლა უკვე საინტერესოა დარბაზიდან წამოსული კითხვები და კომენტარები.

გაგა ნიჟარაძე - პატარა კომენტარს გავაკეთებ. საქმისა და სიტყვის დაპირისპირებაში რაც ვიგულისხმე, ძალიან წააგავს ქართული სუფრის პრინციპს, როდესაც ამბობ, რომ

გაუმარჯოს ჩვენს სამშობლოს, მერე მიდიხარ და ცუდ საქმეს უკეთებ შენს სამშობლოს და არავითარი კოგნიტური დისონანსი ამასთან დაკავშირებით არა გაქვს.

თამარ ცირეკიძე, კონსულტაციისა და ტრენინგის ცენტრი - მაინტერესებს, რა კრიტერიუმებით შეარჩიეთ ნამდვილი მორწმუნეების ჯგუფი შეარჩიეთ. იმიტომ რომ მე ძალიან მიჭირს ნამდვილი მორწმუნეების გარჩევა ჩემს ირგვლივ. ბექამ „ორმოცდაათიანელები“ ახსენა, მეც მეგონა, რომ დიდი ჯგუფი იყო. „მეშვიდე დღის ადვენტისტების“ ეკლესიის მიმდევრები თუ არიან საქართველოში?

ბექა მინდიაშვილი - ესენი შედარებით ცოტანი არიან, მაგრამ „ორმოცდაათიანელები“ ბევრნი არიან.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - ეს რა თქმა უნდა არ იყო ჩვენი წარმოდგენა მათზე. ვინმეს მორწმუნედ ან არამორწმუნედ ჩასათვლელად გამოვიყენეთ სრულიად ცხადი სოციოლოგიური ინდიკატორები. ძალიან მნიშვნელოვანია საკუთარი თავის მარკირება, ანუ მიიჩნევს თუ არა ადამიანი თავს მორწმუნედ. მაგრამ მეორე საკითხია ის ემპირიული ინდიკატორები, რაც ჩვენ გამოვიყენეთ. მორწმუნედ კი მიიჩნევ თავს, მაგრამ იღებ თუ არა მონაწილეობას რელიგიურ რიტუალებში, გყავს თუ არა მოძღვარი, ეკლესიური ხარ თუ არა. ეს იყო ძირითადი კრიტერიუმები მათ შესარჩევად და ფოკუს-ჯგუფში დასაპატიჟებლად. რა თქმა უნდა ადამიანს, რომელიც იტყოდა, რომ მართლმადიდებელი მორწმუნე იყო, მაგრამ ეკლესიაში მხოლოდ დღესასწაულებზე შეივლიდა, არ მივიჩნევდით მართლმადიდებლური თემის ტიპიურ წევრად.

გაგა ნიჟარაძე - დიდმასშტაბიან გამოკვლევებში გამოკითხულთა დაახლოებით 90% ამბობს, რომ არის მორწმუნე მართლმადიდებელი. როცა ეკითხები, მონაწილეობს თუ არა რიტუალებში, მათგან მხოლოდ 12-15% რჩება.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - რაც შეეხება მცირე ჯგუფებს, შესაძლოა ეს ხარვეზია, რომ ყველა ჯგუფი არ დაფვარეთ, არ მეგონა, თუ ამდენი „ორმოცდაათიანელი“ იყო საქართველოში.

ლიკა ღლონტი - როგორც ითქვა, საქართველოში ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს მოძღვარს, ვისი მრევლი ხდება. ამიტომ მაინტერესებს, ჩვენთან მართლმადიდებლებზე მიღებული შედეგები რამდენად ემთხვევა სხვა მართლმადიდებლური ქვეყნების შედეგებს. რამდენად არის რეალურად მართლმადიდებლობის გამოხატულება ის, რაც ჩვენს თემში ხდება. იმიტომ რომ ვიცით, რომ ბევრი მოძღვარი ხშირად თეოლოგიური განათლების გარეშე მსახურობს. მე ვიცი, კათოლიკეები როგორ მუშაობენ და რა განათლება აქვთ მიღებული.

გაგა ნიჟარაძე - ძალიან კარგი შეკითხვაა, არ ვიცით სერბიაში და საბერძნეთში რა ხდება, იმიტომ რომ ენა არ ვიცით, მაგრამ რუსულ საიტებს გადავხედეთ და სხვაობა არ იყო. იქ შეგვხვდა ვილაცის გენდერული რჩევაც ქმრებისთვის, რომ ცოლი უნდა ცემოს, მაგრამ

ამისთვის ცოლი თანახმა უნდა იყოს. ბევრი ასეთი ვნახეთ. საქმე ის არის, რომ ჩვენი მღვდელმსახურების დიდ ნაწილს განათლება რუსეთში აქვს მიღებული.

ბექა მინდიაშვილი - ზოგადად შეიძლება ითქვას, რომ მსოფლიო მართლმადიდებლების წინაშე დგას საკუთარ იდენტობასთან დაბრუნების პრობლემა და ეს დაიწყო მე-20 საუკუნის 30-იანი წლებიდან, როდესაც დაიწყო თეოლოგიური შესწავლა იმისა, რასაც პატრისტიკული გამოცდილება ჰქვია და, შეიძლება ითქვას, რომ ბიზანტინიზმი არის მართლმადიდებლობის კლასიკა. რამდენად ემთხვევა თანამედროვე მართლმადიდებლური წარმოდგენები, გინდა თეოლოგიური, მორალური ან პოლიტიკური, იმას, რასაც მართლმადიდებლობა კლასიკურ პერიოდში ქადაგებდა, ეს კვლევის საკითხია. ჩემი აზრით საერთოდ არ ემთხვევა, განსაკუთრებით საქართველოში და ქართული მართლმადიდებლობა საერთოდ ამოვარდნილია დღევანდელი მსოფლიო მართლმადიდებლობის კონტექსტიდან. მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან მჭიდრო კავშირი აქვს რუსულ მართლმადიდებლობასთან და რუსული მართლმადიდებლობის ორბიტაზეა, აქედანაც სრულიად ამოვარდნილია.

ძალიან კარგი იქნებოდა საკვლევად, რამდენად ზემოქმედებს ის რელიგია, რომელსაც დღეს მართლმადიდებლობას უწოდებენ, შრომის კულტურაზე. იმიტომ რომ ეს არის აბსოლუტურად აპოკალიპტური, მითოლოგიზებული, ფოლკლორიზებული, პოლიტიკური იდეოლოგია და ეს ფორმალიზმი ძალიან აქტუალურია პრაქტიკაში. ეს არ არის მართლმადიდებლობა, ეს არის რაღაც ქართული რელიგიის ნაირსახეობა, გახალხურებული მართლმადიდებლობა, რომლის მთავარი სათქმელი არის ის, რომ მეორედ მოსვლა მოახლოებულია და ის საქართველოში მოხდება და ავლაბრიდან განიკითხავს კაცობრიობას ქართულ ენაზე მეორედ მოსული იესო ქრისტე. ამ აპოკალიპტურ ნარატივს, რომელიც შექმნა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სასულიერო წოდებამ, კავშირი არა აქვს იმასთან, რასაც კლასიკური მართლმადიდებლობა ჰქვია.

მართლმადიდებლობა არ იცნობს ობიექტური ჭეშმარიტების შესახებ წარმოდგენას, განსხვავებით კათოლიკური ეკლესიისგან, ამიტომ ამ თვალსაზრისით გაცილებით ღია უნდა იყოს პლურალიზმისადმი. ის პირდაპირ ქადაგებს, რომ გონებით შეუმცნებელია ჭეშმარიტება. მართლმადიდებლობას აქვს დემოკრატიული დაყოფის პრონციპი, დაყოფილია რამდენიმე ეკლესიად და თვითმმართველობად. ის ასევე იცნობს სასულიერო პირების არჩევითობის პრინციპს, რაც დღეს უგულვებელყოფილია, და საერო წოდების მონაწილეობას ეკლესიის მართვაში, რაც საქართველოში არსებობდა მე-20 საუკუნის დასაწყისში, როდესაც საეკლესიო საბჭოში სამეცნიერო წრეებიდან იყვნენ ადამიანები წარმოდგენილნი. ბევრი ტრადიცია მიინავლა, აღარაფერს ვამბობ იმაზე, რომ სრულიად სხვა დამოკიდებულება იყო მე-19 საუკუნის ქართველი მართლმადიდებლებისა ისეთი საკითხების მიმართ, როგორც არის ქალის და მამაკაცის თანასწორობა, განსხვავებული რელიგიებისადმი დამოკიდებულება. ის რაც დღეს ხდება ცალკე რელიგიაა და არ არის მართლმადიდებლობა. ამ თვალსაზრისით საინტერესო იქნებოდა, როგორია კორელაცია უფრო მეტად მართლმადიდებლებისა ქართველ მართლმადიდებლებთან შრომის თვალსაზრისით.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - თამუნა ცხადაძემ იკითხა, რატომ არ შემოვიდა კვლევაში სხვა ცვლადები, მაგალითად, ეკონომიკური კეთილდღეობის, დასაქმების ან გენდერული ცვლადი. ეს არის უფრო რაოდენობრივი კვლევის ფუნქცია. თუ რაოდენობრივ კვლევას ატარებ და გყავს რეპრეზენტატული რაოდენობა, აქ შეგიძლია კვოტირების დამატებითი სისტემა შემოიტანო, მაგრამ თვისებრივ კვლევაში ასეთი პრაქტიკა არარელევანტურია. ჩვენი კვლევა შემოფარგლულია იმ დიზაინით, რასაც ჰქვია ხარისხობრივი კვლევა.

თამარ ცხადაძე - შეიძლება ვცდები, მაგრამ ვფიქრობ, რომ შესაძლოა თვისებრივადაც ძალიან საინტერესო განსხვავება ყოფილიყო, თუმცა ვერ განაზოგადებდით. თუ კვლევა იძლევა საშუალებას, რომ მართლმადიდებლებსა და პროტესტანტებს შორის სხვაობა თვისებრივად ვიკვლიოთ, ასევე საინტერესო იქნებოდა, გენდერის ღერძის გასწვრივ მართლმადიდებლობის მუშაობა.

ირინა ხანთაძე - კარგად გამოჩნდა, რომ ეს კვლევა ბევრი სხვა კვლევის ჩატარებისკენ გვიბიძგებს.

გვანცა ყარალაშვილი, სტუდენტი - როდესაც ისაუბრეთ რელიგიური აღმსარებლობის გავლენაზე ცხოვრების სხვადასხვა სფეროზე, მათ შორის თავისუფალი დროის განკარგვაზე, მაინტერესებს, თუ ინდიკატორად ავიღებთ რელიგიის რეპრესიულობას, იყო თუ არა ის გაცნობიერებული ადამიანებში. იყო თუ არა ამაზე საუბარი ფოკუს-ჯგუფების დროს?

გაგა ნიჟარაძე - მაინცდამაინც არ ყოფილა. უფრო იყო ექსპერტებთან.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - თუ იყო, არა იმ გაგებით, რომ ეს ცუდია, არამედ იმ გაგებით, რომ ეს საჭიროა, რომ აუცილებელია არტახები იმისთვის, რომ ადამიანი ცხონდეს.

გაგა ნიჟარაძე - ერთი შემთხვევა მახსენდება, კითხვაზე, სომხური ეკლესია ხომ არ კრძალავს რომელიმე პროფესიას, სომეხმა ექსპერტმა თქვა, რომ კაცი არ უნდა იყოს გინეკოლოგი. ეს არ არის დოგმატური აკრძალვა, ასე თქვა, რომ ახლა რაც ახსენდება, ეს არ შეიძლება.

თამარ ცხადაძე - არამორწმუნეებთან დაკავშირებით მინდა გკითხოთ. შენიშვნა გქონდათ, რომ ამ ჯგუფის შერჩევასას შეარჩიეთ ისეთები, რომლებიც მართლმადიდებლური საფუძვლიდან მოდიან, ვთქვათ, არა ისლამურ ოჯახში გაზრდილი ურწმუნო, არამედ მართლმადიდებლურში. აქ აღნიშნავთ, რომ არამორწმუნეებიც, იმიტომ რომ კულტურა მართლმადიდებლურია, თითქოს ატარებენ მის გავლენას. ზუსტად ამიტომ, რომ კულტურა ასეთია, როგორ ფუნქციონირებს აქ კათოლიციზმი, ბაპტიზმი, ეს კითხვაც შეიძლება დაისვას. შეიძლება აღმოვაჩინოთ, რომ თუ ძალიან ბევრი საერთოა არამორწმუნე მართლმადიდებელსა და მართლმადიდებელს შორის, ის საერთო მართლმადიდებლობაში კი არ არის საძებნი, არამედ ის ადგილია, სადაც მართლმადიდებლობა კულტურაში არსებულ რწმენებს მოერგო.

რუსუდან ბერიძე, „ნაციონალიზმისა და კონფლიქტების კვლევის ინსტიტუტი“ - თუ არის ტენდენციები შენიშნული, მაგალითად, თბილისში მცხოვრებ კათოლიკეებსა და სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრებ კათოლიკეებს, ან შერეულ სოფლებში მცხოვრებთა, ასევე ისლამური რელიგიის აღმსარებლების შემთხვევაში, შესაძლოა, რომ თუკი მსგავსება არსებობს მათ შორის, ის თანაცხოვრების პრაქტიკით იყოს გამოწვეული? რომელი ფაქტორია წამყვანი, რელიგიური თუ თანაცხოვრების პრაქტიკის?

გაგა ნიჟარაძე - ამ კვლევაში ასეთი რამ არ ყოფილა.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - იყო ის, რომ, მაგალითად, ქართველი მუსლიმები შევისწავლეთ აჭარაში, იმიტომ რომ ვიფიქრეთ, რომ თუ გვინდოდა რელიგიურობის გავლენის შესწავლა შრომის ეთიკასა და პრაქტიკაზე, აჯობებდა შედარებით ავთენტურ თემში მივსულიყავით, ვიდრე თემში, სადაც გავლენები გაცილებით ძლიერია.

გაგა ნიჟარაძე - ამ კვლევაში არა, მაგრამ მე მქონდა შესაძლებლობა გამოვითხვა ჩამეტარებინა აჭარაში მუსლიმებსა და მართლმადიდებლებს შორის და აღმოჩნდა, რომ ბათუმში მცხოვრები ქრისტიანებიც და მუსლიმები გაცილებით ახლოს იყვნენ ერთმანეთთან, ვიდრე ხულოში მცხოვრებ თემთან.

ბექა მინდიაშვილი - მე სოციოლოგი არა ვარ და სპეციალურად არ მიკვლევია ეს საკითხი, მაგრამ ჩემი დაკვირვება ასეთია, ქობულეთის ერთ-ერთ სკოლაში, სადაც მოსწავლეების შერეული ჯგუფია, არიან მუსლიმები, მართლმადიდებლები და ბოშები, სკოლის დირექტორი ამბობდა, რომ მუსლიმმა ბავშვებმა იციან თავიანთი სარწმუნოება, კითხულობენ ყურანს და სახარებაც გაცილებით უკეთესად იციან, რომელიც ჭირდებათ საპაექროდ ქართველ ბავშვებთან, რომლებმაც არაფერი იციან და მარტო მუშტებზე იყურებიან. ეს იმას ნიშნავს, რომ როდესაც ისინი რაღაცას კითხულობენ, შემდეგ იქცევიან კიდევ ამის შესაბამისად. შრომის ეთიკა იქნება თუ მათი ცოდნისადმი ან გარე სამყაროსადმი დამოკიდებულება, განსაზღვრულია რწმენით, მაგრამ ეს შეიძლება ასე არ იყოს იმ რელიგიურ უბნებში, სადაც აქტუალურია არა რელიგიური ცხოვრება, არამედ კულტურული. მაგალითად კათოლიკეები, მართლმადიდებლები და მუსლიმები შესაძლებელია ძალიან ბევრ საკითხში თანხმდებოდნენ ერთმანეთს, თუკი ეს არ არის რელიგიური თემები და არის კულტურული ჯგუფები. ისევე როგორც არსებობს დუხობორები რელიგიური და დუხობორები კულტურული, რომლებიც ჩვეულებრივი ჯავახური ცხოვრებით ცხოვრობენ.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - თამუნა, რასაკვირველია ამ წიგნიც არის ნათქვამი და სრულიად ცხადი იყო, რომ მართლმადიდებლური ქცევითი პატერნები თითქოს კულტურულ უნივერსალიებად იქცნენ საქართველოში და გავლენას ახდენდნენ არა უშუალოდ მართლმადიდებლურ თემზე, არამედ ყველა რელიგიურ სუბკულტურაზე. ეს ფაქტია. ჩვენი მიზანიც სწორედ ის იყო, რომ გვეპოვნა ის დეტალური, შეიძლება მცირე, მაგრამ ემპირიული განსხვავებები, რომლებიც გამოწვეულია დოქტრინალური გავლენებით და

არა კულტურული უნივერსალიებით. ეს იყო ამ კვლევის ერთ-ერთი მიზანი. ის განსხვავებები, რომლებზეც ვისაუბრე, სწორედ ამაზე მიუთითებს.

ჯიმშერ რეხვიაშვილი, რადიო „თავისუფლება“ - სხვისი შრომისადმი დამოკიდებულება როგორია? ვიცით, რომ ბევრი მღვდელი ცხოვრობს შეძლებულად, ავტომობილებით, კომპიუტერული ტექნიკით, რომელსაც ხშირად მრევლის წევრები, თანამდებობის პირები ან ბიზნესმენები ჩუქნიან. თუ ინტერესდებიან, რა შრომით არის ეს მოპოვებული?

იაგო კაჭკაჭიშვილი - ეს შეკითხვა არ ყოფილა, თუმცა საინტერესო იქნებოდა.

ბექა მინდიაშვილი - ეს მართლაც მეტყველებს იმაზე, რომ რელიგიურობა განსაზღვრავს ბევრ რამეს. საქართველოში, ყოველ შემთხვევაში, ასეა. დარწმუნებული ვარ ერთ რამეში, რომ, მაგალითად, ციხის კადრების ნახვის შემდეგ რაღაც ხანში ის ადამიანი პატრიარქთან რომ ვიხილეთ გასაუბრებაზე, ასეთი რამ სრულიად წარმოუდგენელი იქნებოდა, მეციხოვნეები პროტესტანტები რომ ყოფილიყვნენ. იმიტომ რომ ეს ადამიანები იცხოვრებდნენ რელიგიური ცხოვრებით და არავითარ შემთხვევაში არ მისცემდნენ თავს იმის უფლებას, რომ დაერღვიათ ეთიკური და მორალური პრინციპები. ეს პრობლემა მართლმადიდებლებს გვაქვს. კათოლიკეების შემთხვევაში პოლიტიკურ ნაწილში შეიძლება ვილაპარაკოთ ამ კუთხით, მაგრამ მათი მორალური პრინციპები გაცილებით უფრო სერიოზულია და მკაცრად იცავენ საქართველოში.

გაგა ნიჟარაძე - თქვენ რომ ბრძანეთ მართლმადიდებლობის გაფოლკლორებულობის შესახებ, ფაქტობრივად შეიძლება ლაპარაკი მის წარმართულობაზეც. ითვლება, რომ რაც უფრო დიდია ხატი, მით უკეთესია, რაც უფრო დიდ სანთელს დაანთებ, მით უფრო მეტი ცოდვა გეპატიება. ეს რა თქმა უნდა აყალიბებს ფსიქოლოგიას, რომ აღსარებიდან აღსარებამდე და სანთლის დანთებამდე აგროვებ ცოდვებს, მერე (...) და ისევ კარგად ხარ, და ისევ თავიდან.

ლიკა ღლონტი - რაც ჩანს ამ კვლევებიდან, იმის მიხედვით, შავ დღეში ვართ. გამოდის, რომ დომინანტური განწყობა არის ასეთი - ნიჭიერია, მაგრამ ზარმაცი, შრომა არავის უნდა.. მაინტერესებს, მანიპულირება შეიძლება რამით, არსებობს იმის პერსპექტივა, რომ შეიძლება ისეთი მღვდლები გვყავდნენ, რომლებიც შეძლებდნენ ქადაგებით რაღაცის მოტრიალებას?

გაგა ნიჟარაძე - კონკრეტული რეკომენდაციებისგან თავს შევიკავებ, მაგრამ ვიცი რამდენიმე მაგალითი, როდესაც დამოკიდებულება ასეთი რაღაცების მიმართ ძალიან მარტივად შეცვლილა. ვთქვათ, ირლანდიელები მე-19 საუკუნის დასაწყისში დაახლოებით შავკანიანების დონეზე გადიოდნენ, რომ მუშაობა არ იცოდნენ, მსმელები, ლოთები იყვნენ, ახლა ირლანდიელები ამერიკაში ყველაზე წარმატებული ეთნიკური ჯგუფია, ებრაელებზე მეტად. ანუ ეს არ არის საბედისწერო, ცხადია. მაგრამ თავისთავად არ მოხდება. რა უნდა ვქნათ და, უნდა ვიმუშაოთ.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - კონკრეტული რეკომენდაციები ძალიან რთულია, მაგრამ მთავარია, რომ რელიგიური დისკურსი ადარ იყოს უნივერსალური დისკურსი ქვეყანაში, ანუ რელიგიურმა დისკურსმა იმუშაოს იმ ჯგუფებისთვის, იმ სოციალური ერთეულებისთვის, რომელიც მრევლია. და ის ცნობიერება, რომ ვარ ქართველი, მაშასადამე მრევლი, რაღაცნაირად უნდა გაწყდეს.

ბექა მინდიაშვილი - ძალიან ზედაპირულია ჩვენი რელიგიურობა, თუნდაც ის მამლევს იმედს, რომ სამოთხე ჯოჯოხეთამდეა. ეს ზედაპირულობა კარგიც არის ამ თვალსაზრისით, რომ იოლად გადაგორდება და ცუდია იმიტომ, რომ რელიგიურობა ჩემი აზრით პოზიტიური მუხტის შემტანი უნდა იყოს საზოგადოებაში და ეს კონსერვატიული მუხტი იოლად გაიფლანგება. ამიტომ დიდ კატასტროფას ამ თვალსაზრისით არ ველი, უახლოეს პერიოდში ეს ალბათ არ მოხდება.

ირინა ხანთაძე - ამ სიტუაციაში რა თქმა უნდა რთულია რეცეპტების გამოწერა, ითქვა ერთადერთი - რელიგიური დისკურსისგან მაქსიმალური გათავისუფლება. რამდენად შესაძლებელია რელიგიური დისკურსის გაკეთილშობილება? აქ საუბარი იყო, რომ სოციალური დოქტრინა არ არსებობს. თუ არის შესაძლებელი, რომ თანამედროვე სოციალური დოქტრინის შექმნით [შეიცვალოს სიტუაცია]?

ბექა მინდიაშვილი - სახალხო დამცველის ინსტიტუტთან არსებობს რელიგიათა საბჭო. ჩვენ ვუწევთ კოორდინაციას ამ ფორუმს. საბჭოში 26 რელიგიური ჯგუფია გაწევრიანებული. გამოვაქვეყნეთ სოციალური თეზისები. ბევრი რელიგიური ჯგუფი შეთანხმდა იმის შეფასებაზე, რა არის მაგალითად ადამიანის უფლებები, დემოკრატია, ლიბერალიზმი, შრომა, ომი, თავისუფლება და ა.შ., ცენტრალური პრინციპები სახელმწიფოსთან და საზოგადოებასთან მიმართებით. მაგრამ ეს რომ ახლა მართლმადიდებლურმა ეკლესიამ გააკეთოს, ძალიან ცუდ შედეგს მივიღებთ, იმიტომ რომ ძალიან ცუდ რაღაცებს ჩაწერენ, დაახლოებით ისეთს, როგორც რუსულმა ეკლესიამ ჩაწერა, რომ კოლექტიური ფასეულობები უფრო მნიშვნელოვანია ვიდრე ინდივიდუალური და რომ ადამიანის უფლებების კონცეფცია არის ეგოისტური კულტურის პროდუქტი, ამიტომ უნდა ვილაპარაკოთ არა ადამიანის უფლებებზე, არამედ ერების უფლებებზე და მართლმადიდებლების უფლებებზე. ამიტომ ჯობია, რომ ასეთი კონცეფცია საერთოდ არ დაიწეროს.

იაგო კაჭკაჭიშვილი - მინდა ვახსენო ამ წიგნის ორი დანარჩენი ავტორი, ჩვენი ახალგაზრდა კოლეგები - გიორგი შუბითიძე და თეონა მატარაძე, რომლებმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს ამ კვლევის დასრულებაში, მადლობა მათ. ასევე აუცილებლად უნდა ვახსენოთ პროფესორი ზაზა ფირალიშვილი, რომელმაც დაწერა წიგნისთვის საკმაოდ საინტერესო წინასიტყვაობა. მართალია იქ ის ხაზია გატარებული, რაზეც თამუნამ ისაუბრა, რომ ეს მოზღვავებული რელიგიურობა არის საბჭოთა წარსულისგან გათავისუფლების პროდუქტი და სხვა ტენდენციებზე ნაკლებად არის საუბარი, მაგრამ მაინც ვფიქრობ, რომ ძალიან საინტერესო წინასიტყვაობაა. რა დაემართა მართლმადიდებლობას პოსტსაბჭოთა პერიოდში, ფილოსოფიურად არის

გაანალიზებული. მადლობა ამ ადამიანებს. მადლობა ჩვენს სტუდენტებსაც, რომლებმაც ველზე ინფორმაციის მიღებაში და ლიტერატურის დამუშავებაში გაგვიწიეს მნიშვნელოვანი დახმარება. ყველა მათგანი მოხსენიებულია წიგნში.

ირინა ხანთაძე - თქვენც მადლობას გიხდით ამ შრომისთვის. ამ პრეზენტაციაზე კარგად გამოჩნდა, რომ ამ სფეროს კვლევა ძალიან მნიშვნელოვანია და ეს არის მხოლოდ პირველი ნაბიჯი და ძალიან ბევრი თემა საჭიროებს მიზრუნებას. იმედი მაქვს, რომ ეს წიგნი გააღვივებს ინტერესს ჩვენს სამეცნიერო წრეებში და კიდევ უფრო მეტი საინტერესო სათქმელი გვექნება ერთმანეთისთვის.